

Активні дієприкметники теперішнього часу творяться від основи теперішнього часу неперехідних дієслів або перехідних, вжитих у неперехідному значенні, за допомогою суфіксів *-уч(-юч-)* або *-ащ(-ящ-)*.

Наприклад: *терпучий* — *терпч(уть)* + *-уч-ий* — *терпичий*; *кипяти* — *кип(ять)* [*кип'ят'*] + *-ящ(-ащ-)-ий* — *кипячий*.

Форми активних дієприкметників можуть утворюватися тільки від тих семантичних груп дієслів, що виражають дію поза об'єктами відношеннями, наприклад: *квітучий сад*, *благаючі очі*, *в'януча краса*, *жесвірюче еґілля*, *паляючий огонь*, *мертвіючі звуки*, *несуча курка*, *пануючий погляд*, *ріжучий інструмент*.

Активні дієприкметники в сучасній українській мові обмежені вживанням порівняно з російською мовою. Так, дієприкметник, що пов'язаний із назвою особи, замінюється зворотом «той, що + дієслово в 3-й особі однини теперішнього часу».

Наприклад: замість *працюючі на заводі робітники* краще сказати *робітники заводу*; замість *робітників, перевиконуючих план*, *преміювано треба* — *робітників, що перевиконують план*, *преміювано*.

Зовсім не утворюються в українській мові дієприкметники від дієслів з постфіксом *-ся*. Порівняйте р о с.: *учащийся*, *святящийся* — у к р.: *той, що навчається*; *той, що світиться*.

Активні дієприкметники минулого часу творяться від основи інфінітива неперехідних дієслів доконаного виду за допомогою суфікса *-л-*. Наприклад: *змарніти* — *змарні(ти)* + *-л-ий* — *змарнлий*.

При творенні активних дієприкметників минулого часу в основі дієслів VII класу суфікс *-ну-* випадає. Так само випадає в основі приголосний [с] перед суфіксом *-л-*: *відпасти* — *відпалий*, *осісти* — *осілий*.

У сучасній українській мові не творяться активні дієприкметники минулого часу за допомогою суфіксів *-ш-*, *-вш-*. Цей суфікс зберігся лише в кількох давніх дієприкметниках, як от: *перемігший*, *здовавший*, *бувший*, *мицувший* (діал.).

Пасивні дієприкметники мають значення доконаного або недоконаного виду. Вони творяться тільки від перехідних дієслів, виражаючи динамічну ознаку щодо об'єкта при неазваному логічному чи пасивному суб'єктові, наприклад: *запорошені снігом вулиці*; *прочитане еґолоповідання*; *вишита на полотні триянда*; *шлях, про-*

йдений туристами; *вікно, пофарбоване малляром*; *книга, прочитана учнем*.

Пасивні дієприкметники творяться від основи інфінітива (інакше — основи минулого часу) за допомогою суфіксів *-н(-ен-, -єн-)*, або *-т-*, наприклад: *бажати* — *бажаний*, *вибрати* — *вибраний*, *забути* — *забутий*, *підтягнути* — *підтягнутий* і *підняжений*, *озброїти* — *озброєний*. При творенні пасивних дієприкметників за допомогою суфікса *-н-* суфікси основи *-и-*, *-і-* змінюються на *-є-* (*-є-*), наприклад: *бачити* — *бачений*, *топити* — *топленний*, *напоїти* — *напоєний*, *заспокоїти* — *заспокоєний*.

Від дієслівних основ із суфіксом *-ув-* або *-овув-* творяться пасивні дієприкметники недоконаного виду, що можуть виступати із значенням теперішнього часу. Порівняйте, наприклад: *написати* — *написаний*, *написувати* — *написуваний*; *розвідати* — *розвіданий*, *розвідувати* — *розвідуваний*; *застосувати* — *застосований*, *застосовувати* — *застосовуваний*.

У суфіксі *-ув-* голосний [у] зберігається, якщо наголос падає на корінь слова, а в наголошеному суфіксі на місці [у] виступає [о], наприклад: *показувати* — *показуваний*, *виношувати* — *виношуваний*, *опрацювати* — *опрацьований*, *відшкодувати* — *відшкодований*.

За допомогою суфікса *-т-* творяться форми пасивних дієприкметників від двох структурних класів дієслів — VII і VIII. Зокрема, суфікс *-т-* приєднується до дієслівних односкладових основ, що закінчуються голосними [а], [і], [а (я)], [у] або на *-єр-*: *бити* — *битий*, *подіти* — *подітий*, *вижати* — *вижаний*, *дерти* — *дертий*. Від більшості дієслів VII і VIII структурних класів пасивні дієприкметники утворюються як суфіксом *-т-*, так і суфіксом *-н(-ен-)*, наприклад: *посунути* — *посунутий* і *посунений*, *колати* — *колотий* і *колений*, *пороти* — *поротий* і *порений*, *вернути* — *вернутий* і *вернений*.

§ 151. Перехід дієприкметників у прикметники та іменники

Дієприкметникові форми можуть втрачати ознаки дієслів і переходити в розряд прикметників, виражаючи статичні ознаки предмета, наприклад: *сидяча робота*, *колючий дріт*, *спілий кавун*, *сіяне борошно*, *битий шлях*.

Прикметники дієприкметникового походження не керують формами непрямих відмінків іменника, не можуть означатися словами з обставинним значенням. Порівняйте,